

ПАСПОРТ
секції за фаховим напрямом 19 «Педагогіка, психологія, соціологія, українознавство, проблеми освіти та науки» Наукової ради МОН

Для участі в конкурсному відборі до секції 19 “Педагогіка, психологія, соціологія, українознавство, проблеми освіти та науки” приймаються наукові проекти фундаментального і прикладного спрямування.

До *фундаментальних проектів* секції належать теоретичні і експериментальні дослідження, результати яких формують відкриття нових або уточнення відомих закономірностей розвитку суспільства й освіти і є вихідними положеннями для розвитку нових концепцій, принципів і методів синтезу наукових знань в конкретних галузях науки.

До *прикладних проектів* секції належать оригінальні дослідження і розробки, які здійснюються для отримання нових знань, створення нових технологій і призначені, головним чином, для досягнення конкретної практичної мети чи завдання. Прикладні дослідження визначають можливі шляхи використання результатів фундаментальних досліджень, нові методи розв’язання проблем, сформульованих раніше. Прикладні розробки базуються, як правило, на результатах попередніх прикладних досліджень і результатом їх можуть бути нові технології, методології тощо.

Секція 19 “Педагогіка, психологія, соціологія, українознавство, проблеми освіти та науки” включає наступні напрями наукових досліджень:

1. Педагогіка та проблеми організації освіти

1.1. Загальні засади педагогіки. Предмет і завдання педагогіки. Педагогіка як наука. Основні педагогічні категорії. Система педагогічних наук. Міжпредметні зв'язки педагогіки. Педагогіка як наука, структура педагогічної науки, зв'язки педагогіки з іншими науками.

1.2. Методологія педагогіки, наукові дослідження у педагогіці, логіка, методи та засоби педагогічного дослідження, методологічне забезпечення педагогічної практики, педагогічна методика. Соціологічні методи дослідження. Тестування, проєктивні методи. Математичні методи. Логіка та етапи психолого-педагогічного дослідження.

1.3. Проблеми розвитку особистості та їх значення для виховання. Поняття про особистість, її розвиток та формування. Роль спадковості, середовища й діяльності в розвитку особистості. Взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх умов розвитку. Внутрішні суперечності як рушійні сили розвитку. Виховання, навчання і розвиток особистості. Вікові особливості психічного та фізичного розвитку особистості. Вікові періоди розвитку особистості. Індивідуальні особливості учнів

1.4. Теорія виховання. Сутність, зміст процесу виховання. Процес виховання, його структура і рушійні сили. Мета і завдання виховання. Основні закономірності та принципи виховання. Громадянське, розумове, моральне, екологічне, естетичне виховання, фізичне виховання

1.5. Організаційні форми виховної роботи. Позакласна виховна робота. Колективні творчі справи. Колективне планування виховної роботи. Позашкільні заклади в системі освіти і виховання. Формування колективу, його вплив на виховання особистості. Колектив і його види. Сутність, зміст, функції виховного колективу. Діалектика розвитку колективу. Класний керівник. Функції, напрями і форми роботи. Класний керівник у школі. Функції класного керівника. Напрями і форми роботи класного керівника. Критерії оцінювання ефективності виховного процесу.

1.6. Дидактика як педагогічна теорія навчання, загальне поняття, об'єкт та предмет дидактики, задачі та функції дидактики, її понятійний склад. Дидактика як галузь педагогіки, її виникнення і розвиток. Зв'язок дидактики з іншими науками. Становлення дидактики в історичному вимірі, сучасні дидактичні концепції. Принципи та категорії дидактики, закони та закономірності навчання.

1.7. Процес навчання як цілісна система, поняття та сутність навчання, діяльність вчителя (викладача) та учня (студента), учіння як пізнавальна діяльність, формування самостійності осіб що навчаються.

1.8. Закони і закономірності взаємообумовленості та єдності навчання, виховання та діяльності осіб, що навчаються, цілісності та єдності педагогічного процесу, теорії та практики у навчанні.

1.9. Знання, вміння та навички. Компетентнісний підхід. Компетенція та компетентність. Ключові, загальнопредметні та предметні компетенції. Компетенції як загальна когнітивна здібність, спеціалізовані когнітивні уміння, компетентносно-представницька модель, об'єктивні та суб'єктивні власні поняття, тенденції мотивації дії, мета-компетенції. Профілі компетентності. Компетентності педагогічного працівника і науковця. Методологія та епістемологія компетентнісного підходу, типологія компетентностей.

1.10. Зміст освіти в сучасній школі. Загальна характеристика змісту освіти. Освітня система в Україні. Стандарти освіти. Основні джерела змісту освіти: навчальний план, навчальна програма, підручники.

1.11. Загальні методи навчання. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. Загальні вимоги щодо оптимального поєднання методів навчання. Засоби навчання

1.12. Проблемно-розвиваюче навчання. Проблемна ситуація як умова пізнавальної активності учнів. Класифікація методів проблемно-розвиваючого навчання. Способи та умови застосування методів проблемно-розвиваючого навчання

1.13. Форми організації навчання. Урок — основна форма організації навчання. Позаурочні форми навчання. Семінарські заняття. Практикуми. Факультативні заняття. Навчальна екскурсія. Додаткові групові, індивідуальні заняття. Предметні гуртки. Домашня навчальна робота учнів

1.14. Школознавство. Управління загальноосвітньою школою. Принципи управління освітою. Структура управління освітою в Україні. Інспектування загальноосвітнього закладу. Управління загальноосвітнім навчальним закладом. Управлінські органи в школі. Планування та облік роботи школи. Планування роботи школи. Особливості внутрішкільного контролю. Види, форми й методи внутрішкільного контролю

1.15. Методична робота в школі. Значення методичної роботи для підвищення рівня професійної підготовки вчителя. Основні форми методичної роботи в школі. Підвищення кваліфікації та атестація педагогічних працівників. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності. Інновації в освіті. Передовий педагогічний досвід і впровадження досягнень педагогічної науки. Критерії педагогічних інновацій

1.16. Педагогічні комунікації. Сучасний педагог. Основні риси, функції сучасного вчителя. Педагогічна майстерність, її елементи. Сутність, функції педагогічної комунікації. Невербальна комунікація, складові, засоби. Вербальна комунікація. Мовне спілкування як факт комунікації. Функції мовлення вчителя. Педагогічне спілкування як взаємодія. Особливості, функції педагогічного спілкування. Педагогічне спілкування як діалог. Бар'єри спілкування. Ускладнення, що виникають у процесі спілкування. Структура педагогічного спілкування.

1.17. Педагогічні конфлікти: види, причини виникнення. Конфлікти як засіб регулювання міжособистісних стосунків. Конфлікти у школі. Педагогічний конфлікт: структура, сфера, динаміка. Конфлікт у взаємодії «вчитель — учні». Міжособистісні конфлікти у педагогічному колективі. Розв'язання та усунення педагогічних конфліктів. Конфлікт у педагогічній взаємодії. Поведінка вчителя у конфліктній ситуації. Ігрові методи вирішення конфліктів.

1.18. Історія українського шкільництва та педагогіки. Виховання і навчання у первісних та родових племенах на території України. Культурний та освітній розквіт Київської Русі (період княжої доби). Від занепаду до відродження: освіта та розвиток педагогічної думки в епоху культурного відродження України. У складі двох імперій: українська освіта та педагогіка наприкінці XVIII — на початку XX ст. Уроки XX століття: шлях до національної школи. Українська народна педагогіка в її історичному контексті. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі. Розвиток історії зарубіжної педагогіки як системи.

1.19. Основні проблеми розвитку європейського шкільництва та педагогічної думки. Антична педагогіка. Особливості освітньо-виховної практики та педагогічної думки в епоху середньовіччя. Школа і педагогічна думка епохи Відродження. Педагогіка епохи Реформації. Педагогічна думка епохи Реформації. Епоха буржуазних революцій та Просвітництва в Європі. Становлення і розвиток класичної європейської педагогіки та національної системи народної освіти у XIX ст. Основні теорії європейської освіти нового часу.

1.20. Теоретичні проблеми педагогіки: терміни, поняття, склад і структура науки. Теоретичні засади педагогічної думки. Філософія освіти в системі соціогуманітарного знання. Педагогіка в системі наукового знання. Освіта та громадянське суспільство: тенденції взаємовпливів. Теоретико-методологічні засади реформування системи освіти. Глобалізаційні процеси у світі, їх вплив на розвиток освітньої системи. Світові тенденції розвитку освіти і педагогічної науки – порівняльний аналіз. Порівняльна педагогіка як напрям педагогічної науки.

1.21. Формування педагогічних процесів і освітньо-виховних систем. Методологія та теорія неперервної освіти як концептуальна основа формування інтелектуального потенціалу держави. Методологічні та загальнотеоретичні проблеми проведення історико-теоретичних досліджень. Розвиток національної педагогіки.

2. Психологія

2.1. Теоретико-методологічні засади історико-психологічного дослідження, становлення та розвитку психологічної думки в Україні. Місце і роль психології в контексті української

культури. Психологічні механізми і педагогічні умови стимулювання і гармонізації процесу саморозвитку особистості та її становлення як відповідального суб'єкта життєтворчості. Теоретико-методологічні засади реалізації гуманізаційної функції психологічної науки і практики в суспільному житті й освіті. Теоретичні засади наукової і практичної діяльності психолога. Теоретико-методологічні засади загальної та когнітивної психології. Теоретико-методичні основи впровадження психологічних знань у суспільну та освітню практику.

2.2. Психологічні передумови, закономірності та механізми розвитку особистості в сучасних суспільно-історичних умовах. Соціально-психологічні закономірності становлення особистості в процесі соціалізації. Психологічні аспекти формування етнонаціональної свідомості та самосвідомості особистості. Психологічні засади становлення і розвитку духовності особистості. Соціально-психологічні аспекти гендерної проблематики. Теоретичні та методичні основи аналізу соціальної ситуації особистісного і суспільного розвитку. Проблеми етнопсихогенезу в сучасному українському суспільстві. Соціально-психологічні аспекти посилення взаємодії освіти і суспільства. Стратегії і технології підвищення життєвої активності та соціально-адаптивних можливостей людини. Дослідження змін у способі життя людей, що потерпіли від криз і катастроф соціального, природного та техногенного характеру. Організаційні та само організаційні чинники трансформаційних процесів. Психологічні проблеми масових інформаційних процесів і медіа-освіти дітей та молоді. Технології соціально-психологічного супроводу процесів модернізації освіти і суспільства. Психосоціальні механізми забезпечення наступності поколінь у суспільстві, що трансформується.

2.3. Психологічні механізми і педагогічні умови реалізації в освітньому процесі гуманістичної парадигми. Зміст, організаційні форми та психологічні закономірності функціонування особистісно орієнтовного навчання. Принципи та критерії психологічного супроводу навчально-виховного процесу. Психологічні механізми навчання та психічний розвиток учнів. Зміст освіти як фактор розвитку особистості в навчальному процесі. Психолого-педагогічні чинники розвивального ефекту інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Психолого-педагогічні засади розроблення і застосування в навчальному процесі дистанційних ів мультимедійних навчальних систем.

2.4. Теоретико-методологічні проблеми психології творчості. Психолого-педагогічні основи розвитку здібностей, обдарованості особисті. Психологічні механізми творчої діяльності. Вікові та професійні особливості творчості. Методи виявлення і підтримання дітей та молоді з різними типами обдарованості. Засоби діагностики та розвитку обдарованої особистості. Психологічні та педагогічні технології роботи з обдарованими дітьми і молоддю. Особливості формування світоглядних настановлень обдарованої особистості.

2.5. Методологічні засади психології професійної освіти. Психологічні закономірності та індивідуальні особливості професійного розвитку учнів, їх нахилів і інтересів. Психологічні закономірності навчання на різних етапах професійного розвитку особистості. Онтогенетичні закономірності освітньо-професійного зростання особистості. Психологія професійного самовизначення учнівської молоді в системі безперервної освіти. Соціально-психологічні і соціально-професійні фактори адаптації молодого фахівця в трудовому колективі. Розвиток професійної ідентичності педагогічних і науково-педагогічних працівників. Формування професійної компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників. Розвиток психологічної культури учнівської і студентської молоді та педагогічних і науково-педагогічних працівників у системі безперервної професійної освіти. Психологічні аспекти

змісту та структури управлінської діяльності. Психологічні основи розвитку організацій у сфері освіти, культури, виробництва. Психологічні основи взаємодії різних типів освітніх організацій. Психопедагогіка праці. Психологічні засади навчання дорослих. Психологічні умови розвитку соціального партнерства.

3. Соціологія

3.1. Становлення та розвиток соціології (різні періоди). Формування соціологічної думки в Україні. Джерела соціально-політичних учень в Україні. Основні напрями і тенденції розвитку суспільно-політичної думки. Соціологія суспільства: соціальна реальність та соціальні процеси. Базові компоненти соціального життя. Соціальна структура і соціальні процеси суспільства. Соціологія особи. Етносоціальні процеси. Соціологія права. Соціальна екологія. Соціальні інститути. Соціологія економіки. Соціологія праці. Соціологія політики. Соціологія культури. Соціологія освіти. Соціальні функції науки. Соціологія виховання. Соціологія релігії. Соціологія сім'ї. Демографічні процеси.

3.2. Теорія та історія розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи в Україні й за рубежом. Зміст, форми та методи соціально-педагогічної й соціальної роботи. Інноваційні моделі й технології розвитку особистості в соціокультурному контексті та культурно-дозвіллевій діяльності в соціумі.

3.3. Соціальний патронаж і соціальна підтримка вразливих категорій населення. Соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу. Статеворольова соціалізація особистості в сімейно-побутовому середовищі, у навчально-виховних і позашкільних закладах. Соціально-педагогічна підтримка та соціальна робота з дітьми та молоддю з особливими потребами. Соціалізація дітей, учнівської та студентської молоді в навчальних закладах різного типу. Формування особистості в різних видах соціально-значущої діяльності. Тендерна соціалізація особистості. Соціально-педагогічні чинники розвитку дитячопідліткових і молодіжних ініціатив, дитячих і молодіжних об'єднань і організацій. Соціально-педагогічні аспекти профілактики девіантної поведінки та різних видів адикцій у дітей і молоді. Основи соціально-педагогічного консультування. Соціально-виховні інститути в системі соціалізації особистості. Ресоціалізація позбавлених волі, соціальна реабілітація неповноправних.

4. Методологія та проблеми науки

4.1. Методи наукового пізнання. Методи теоретичного та емпіричного наукового пізнання. Спостереження та експеримент, аналіз і синтез, узагальнення, абстрагування та ідеалізація. Систематизація, формалізація та інші методи пізнання. Системний та інші підходи загальнонаукової методології. Індукція та дедукція. Гіпотетико-дедуктивний та аксіоматичний методи. Методика.

4.2. Поняття методології. Методологія науки. Методологія і методика суспільних практик. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, дисциплінарний, методика і техніка досліджень. Техніка і технологія. Теорія та проблеми суспільних практик.

4.3. Сектори, сфери та галузі науки. Проблеми розвитку університетської та академічної науки. Наукові установи та вищі навчальні заклади. Університети дослідницького, інноваційного, регіонального та інших типів, їх моделі, знанісво-діяльнісні та організаційно-функціональні форми. Наукові та науково-навчальні підрозділи, науково-навчальні та науково-

технічні навчальні центри. Наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори, бізнес-центри, центри трансферу технологій та інші інноваційні організаційні форми.

4.4. Загальнонаукова та дисциплінарна епістемологія. Види і типи знань, їх типологія. Методологічні критерії, норми та ознаки науковості знання, проблеми ідентифікації та демаркації різних типів знань.

4.5. Методологія наукових видів і підвидів діяльності. Наукова, науково-технічна, науково-організаційна, науково-інформаційна, інноваційна діяльність, їх форми, принципи, закономірності та методи реалізації. Фундаментальні та прикладні дослідження, прикладні розробки. Науковий та науково-прикладний результат.

4.6. Система науково-технічної інформації, організаційні форми, методи та засоби науково-інформаційної діяльності. Комп'ютерно орієнтовані навчальні середовища. Психолого-педагогічні засади проектування і оснащення навчальних кабінетів, лабораторій, майстерень у навчальних закладах. Дидактичні і методичні проблеми моделювання педагогічних технологій з використанням нових засобів навчання. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти. Теоретичні засади інформатизації педагогічної і наукової діяльності. Теоретичні і технологічні засади інформатизації управління освітою. Теоретичні і технологічні засади побудови комп'ютерних навчальних систем. Психолого-педагогічні проблеми використання інтелектуальних систем і мультимедійних технологій на різних рівнях освіти. Методика використання комп'ютерно орієнтованих засобів інформатизації і глобальних комп'ютерних мереж у навчанні. Формування інформаційної культури учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників, слухачів системи післядипломної освіти. Проблеми наукових досліджень та розробок в системі наукової та науково-технічної інформації.

5. Українознавство

5.1. Українознавство, його історія, соціокультурна спадщина.

5.2. Проблеми розвитку, сучасні методи і засоби дослідження у сфері українознавства.

5.3. Питання викладання українознавства, виховання національної свідомості та самосвідомості.

5.4. Теоретико-методологічні засади сучасної суспільствознавчої освіти.

5.5. Методика формування цінностей, ціннісних орієнтацій й особистісних рис учнів і студентів у навчанні суспільствознавчих дисциплін.

5.6. Реалізація міжпредметних і міжкурскових зв'язків, інтеграція в навчанні суспільствознавчих дисциплін.

**Голова секції “Педагогіка, психологія,
соціологія, українознавство,
проблеми освіти та науки”**

Н.С.Побірченко